

Temat: „Czyja będzie Polska?” – działalność opozycyjna i polityczna Jana Olszewskiego

Scenariusz lekcji dla klas VII i VIII szkoły podstawowej.

Czas realizacji: 45 minut.

Cele kształcenia:

Uczeń:

- Umieszcza wydarzenia historyczne w czasie oraz porządkuje je i ustala związki przyczynowo-skutkowe.
- Przedstawia argumenty uzasadniające własne stanowisko w odniesieniu do procesów i postaci historycznych.

Treści kształcenia:

Uczeń:

- Przedstawia i sytuuje w czasie różnorodność przyczyn kryzysów społecznych w latach 1956, 1970, 1976 i 1980 r.
- Opisuje narodziny i działania opozycji politycznej w latach 1976-1980.
- Omawia wpływ i zaangażowanie Jana Olszewskiego w przemiany ustrojowe w Polsce.

WPROWADZENIE (5 minut)

Nauczyciel krótko przedstawia postać Jana Olszewskiego, z uwzględnieniem jego stosunku do obrad Okrągłego Stołu, decyzji o niekandydowaniu w wyborach 1989 r., objęciu funkcji premiera w 1991 r. i odwołaniu rządu w czerwcu 1992 r. Formułuje temat i cele lekcji – poznanie działalności Jana Olszewskiego w kontekście przemian ustrojowych w Polsce. Jako pierwsze ćwiczenie, mające na celu poznanie postaci, proponuję przeczytanie tekstów dotyczących tradycji rodzinnych przyszłego premiera.

Formy pracy: praca indywidualna, praca w parach, praca grupowa.

Metody pracy: praca z tekstem źródłowym, elementy dyskusji, samodzielne poszukiwanie informacji.

REALIZACJA (35 minut)

Zadanie I. (możliwa praca w grupach) (15 minut)

1. Na podstawie podanych tekstów, wymień, jakie tradycje niepodległościowe i wydarzenia historyczne kształtowały losy rodziny Jana Olszewskiego. (Załącznik nr 1) Teksty autorstwa Justyny Błażejowskiej.
2. Następnie zastanów się i zapisz wnioski, w jaki sposób mogło to wpłynąć na poglądy i wychowanie przyszłego premiera.

Fragment 1.

„Wyrastałem przed wojną w specyficznej atmosferze. Dziadek Seweryn Olszewski był gajowym w lasach [...] w pobliżu Okuniewa. Pamiętał z okresu dzieciństwa podróż z matką do tzw. partii powstańczej¹ [...] kwaterującej gdzieś w leśnej głuszy.”

¹ partia powstańcza – oddział walczący w powstaniu styczniowym (1863-1864); był to zryw niepodległościowy przeciwko rosyjskiemu zaborcy, a walki miały charakter wojny partyzanckiej

Fragment 2.

„Ojciec przyszłego premiera Ferdynand przybył do Warszawy jako młody chłopak na początku XX w. [...] 13 listopada 1904 r. wziął udział w słynnej manifestacji patriotycznej na pl. Grzybow-skim, zakończonej zbrojnym oporem wobec „sił porządkowych” zaborcy. W bezpośrednim starciu z jeźdźcem czerkieskim cudem uniknął najgorszego... [...] Po upadku rewolucji 1905 r.² Ferdynand z obawy przed represjami zdecydował się na zaciąg do rosyjskiego wojska. [...] Jesienią 1918 r. powrócił do ojczyzny, odzyskującej niepodległość po stu dwudziestu trzech latach niewoli. Wstąpił do Straży Kolejowej i uczestniczył w rozbrajaniu Niemców na ulicach Warszawy.”

² rewolucja 1905 r. – strajki i wystąpienia o charakterze niepodległościowym przeciwko zaborcom i w obronie praw robotniczych

Fragment 3.

„Matka Jana Jadwiga [...] należała do rodziny o jeszcze większych tradycjach kolejarskich. Do historii przeszedł jej brat stryjeczny Stefan Okrzeja, członek Organizacji Bojowej Polskiej Partii Socjalistycznej, stracony 21 lipca 1905 r. na stokach Cytadeli za udział w nieudanym zamachu na szefa policji carskiej w Warszawie.”

Fragment 4.

„Już w pierwszych dniach poległ por. Stefan Okrzeja (porucznik-pilot Stefan Okrzeja był drugim bratem stryjecznym matki Jana Olszewskiego), który bronił nieba nad stolicą. Na skutek bombardowań ogień strawił znaczne fragmenty stojącego na Bródnie rodzinnego domu. Mimo wszystko niemal od razu znalazła tam siedzibę organizacja oficjalnie zajmująca się pomocą charytatywną w okresie okupacji, funkcjonująca pod nazwą Stołeczny Komitet Samopomocy Społecznej, a później: Rada Główna Opiekuńcza. Działał też lokal konspiracyjny Służby Zwycięstwu Polski, następnie Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej.”

Fragment 5.

„Dwaj bracia ojca brali udział w Powstaniu Warszawskim. Jeden został inwalidą, stracił rękę. Drugi wprawdzie przeżył, ale pochował syna. Poległo moich [...] trzech ciotecznych braci [...]. Śmierć poniósł także syn stryja. Z kolei inny z ciotecznych braci jeszcze w 1943 r. zginął rozstrzelany na Pawiaku.”

Fragment 6.

„W 1944 r. na tereny Rzeczypospolitej po raz drugi od 17 września 1939 r. wchodzi sowieccy »wyzwoliciele«. Przy pomocy masowego terroru wprowadzają rządy komunistów. Jan nie ma

złudzeń, że następuje nowa okupacja. Świadczą o tym aresztowania wśród znanej mu starszej młodzieży związanej z Armią Krajową, jak i losy stryja Remigiusza – dowódcy placówki AK w Okuniewie, który trafia do obozu NKWD w Rembertowie i wkrótce umiera w transporcie na Syberię.”

Członkowie rodziny	Wydarzenia
Dziadek:	
Ojciec:	
Stefan Okrzeja, bojowiec PPS, brat stryjeczny matki:	
Porucznik-pilot Stefan Okrzeja, drugi brat stryjeczny matki:	
Rodzice:	
Bracia ojca:	
Cioteczni bracia:	
Stryj Remigiusz:	

Wspólne cechy i tradycje niepodległościowe w rodzinie Jana Olszewskiego:

W jaki sposób rodzinne tradycje niepodległościowe i wydarzenia historyczne mogły wpłynąć na wychowanie, poglądy i działalność przyszłego premiera Jana Olszewskiego?

.....
.....
.....
.....

Zadanie II. (praca w grupach) (20 minut)

Polecenie do pracy w grupach:

- 1. Przeczytajcie wszystkie informacje o wydarzeniach i postaciach z historii Polski lat 1957-1989. Zastanówcie się co je łączy. (Załącznik nr 2)**
- 2. Wybierzcie informację pasującą do otrzymanego fragmentu wspomnień i wypowiedzi Jana Olszewskiego. (Załącznik nr 3)**

Teksty, jeśli nie zaznaczono inaczej, pochodzą z: J. Błażejowska, *Jan Olszewski*, seria Bohaterowie Niepodległej, IPN, 2021, J. Błażejowska, *Ta historia wciąż trwa. Wspomnienia Jana Olszewskiego*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, IPN, Poznań 2019 oraz *Prosto w oczy. Z Janem Olszewskim rozmawia Ewa Polak-Pańkiewicz*, Inicjatywa Wydawnicza „Ad Astra”, Warszawa 1997.

- 3. Napiszcie jaką rolę odegrał Jan Olszewski w opisywanych wydarzeniach.**
- 4. Zaprezentujcie wyniki swojej pracy zgodnie z chronologią prezentowanych wydarzeń. W tym celu przed prezentacją uzupełnicie zapis wydarzeń na osi czasu.**

„Po prostu” – polskie czasopismo wydawane w Warszawie od 1 lipca 1947 do 2 października 1957 r. Od 1955 r. „Po prostu” ukazywało się jako „Tygodnik studentów i młodej inteligencji”, angażując się w ruch na rzecz reform ustrojowych i demokratyzacji systemu komunistycznego w Polsce. Zostało zlikwidowane przez władze we wrześniu 1957 r., co na początku października wywołało w Warszawie trwające pięć dni protesty studenckie i manifestacje uliczne, stłumione przez Zmotoryzowane Odwody Milicji Obywatelskiej (ZOMO). Zespół redakcyjny oskarżono m.in. o negację komunistycznej rzeczywistości, przedstawianie w fałszywym świetle rzeczywistości kraju oraz zwątpienie w sens rozwoju socjalizmu.

KOR – Komitet Obrony Robotników; powstał, by udzielać pomocy ludziom brutalnie represjonowanym przez władze po robotniczych protestach w czerwcu 1976 r. przede wszystkim w Radomiu, Ursusie, Płocku. Protesty i strajki nastąpiły po ogłoszeniu przez rząd drastycznych podwyżek cen urzędowych na niektóre artykuły konsumpcyjne. Pomoc KOR-u polegała na zbiórce pieniędzy dla osób pozbawionych pracy i członków ich rodzin, koordynowaniu wszelkiego rodzaju pomocy (m.in. adwokackiej i lekarskiej) dla osób represjonowanych.

„Solidarność” – Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”; ogólnopolski związek zawodowy powstały w 1980 r. dla obrony praw pracowniczych, do 1989 r. również jeden z głównych organizatorów działań opozycyjnych przeciw rządowi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i komunizmowi.

Ksiądz Jerzy Popiełuszko – nazywany kapłanem „Solidarności”, po wprowadzeniu stanu wojennego odprawiał msze za ojczyznę, w których otwarcie krytykował komunistyczne władze, prowadził też pogrzeb śmiertelnie pobitego przez milicjantów Grzegorza Przemyka. Organizował liczne działania charytatywne, wspomagał ludzi prześladowanych i skrzywdzonych. Uczestniczył w procesach tych, którzy byli aresztowani za przeciwstawianie się prawu stanu wojennego. Organizował rozdział darów, które były przywożone z zagranicy. Działalność ks. Jerzego Popiełuszki ówczesne władze PRL uznały za krytykę i sprzeciw wobec systemu komunistycznego. Został porwany 19 października 1984 r. i brutalnie zamordowany przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa.

Wybory parlamentarne w Polsce w 1991 r. – odbyły się 27 października i były to pierwsze w Polsce po II wojnie światowej całkowicie wolne wybory parlamentarne. Poprzednie wybory w 1989 r. były wynikiem obrad Okrągłego Stołu, czyli porozumienia strony rządowej i opozycji. Były to tzw. wybory kontraktowe, bo opozycja mogła rywalizować z komunistami o 35% miejsc w Sejmie i wszystkie fotele w Senacie. Jan Olszewski zdecydował się na start dopiero w następnych, zupełnie wolnych wyborach w 1991 r. i otrzymał w grudniu misję tworzenia rządu na stanowisku premiera.

Teksty źródłowe do pracy w grupach

1. „Moja **współpraca z »Po Prostu«** wynikała z przekonania, że trzeba próbować działać. Popierać jak najbardziej powstające we wszystkich dziedzinach życia niezależne inicjatywy.”

„Tę krzywdę trzeba jak najszybciej naprawić, trzeba dokonać moralnej rehabilitacji wielkiej części ludzi naszego pokolenia, byłych żołnierzy AK. Trzeba przywrócić jasność i jednoznaczność oceny moralnej ich okupacyjnej przeszłości.”

J. Ambroziewicz, W. Namiotkiewicz, J. Olszewski, *Na spotkanie ludziom z AK, »Po Prostu«*, nr 11 (11.03.1956 r.)

---

2. „Uczestniczyłem w dziesiątkach, może setkach procesów działaczy **»Solidarności«** na terenie całego kraju.[...] Solidaryzując się z oskarżonymi występowałem nie tylko jako obrońca, ale jako oskarżyciel systemu.”

„Nie wiedziałem, kogo będę bronić personalnie. Generalnie założyłem, że [...] na moją pomoc zasługuje każdy prześladowany represją ze strony systemu komunistycznego z powodu swojej publicznej aktywności. [...] W tego rodzaju sprawach nie przyjmowałem żadnych wynagrodzeń.”

---

3. „Rzeczywiście uznałem, że to może być zupełnie przełomowy moment. Przechodzimy ze zjawiska środowiskowo marginalnego, to znaczy z opozycji intelektualno-inteligenckiej, na pierwszą próbę tworzenia masowego ruchu oporu. [...]

Uważałem, że niezależnie od wszystkiego trzeba zaryzykować. [...] Represje stosowane wobec robotników nie mogły zostać podjęte w stosunku do ludzi ze świecznika. [...] Przyjęliśmy założenie, że **adwokaci, którzy bronią, nie mogą być członkami KOR-u** [...] my mamy przede wszystkim osłaniać robotników i pomagać im na sali sądowej.”

---

4. „Przyjmowaliśmy zgłaszających się przedstawicieli załóg. Zaopatrywaliśmy ich w projekty przygotowywanych statutów, przedstawialiśmy im podstawową wiedzę dotyczącą działań organizacyjnych.”

„Mamy podstawy do obaw, [...] że może zostać podjęta próba niedopuszczenia do legalizacji tych związków, które są słabsze, które nie mają tak jak związki Gdańska, Szczecina czy Śląska ciężko wywalczonej strajkiem pozycji. [...]

To jest wniosek zarządu Niezależnych Samorządnych Związków Zawodowych Mazowsza, że do rejestracji winniśmy się zgłosić jako jedna ogólnopolska struktura.”

---

5. Fragment przemówienia Jana Olszewskiego w Gdańsku 17 IX 1980 r. na krajowym zjeździe delegatów robotniczych.

„**To był przełomowy dzień w tworzeniu się »Solidarności«** [...] Gdyby wtedy zapadła inna decyzja [...] historia Polski mogłaby się potoczyć inaczej.”

W. Dudkiewicz, *Szybkie dojrzewanie*, „Tygodnik Solidarność”, nr 40 z 1.10.2010 r.

---

6. „Mechanika prowokacji w prowokacji miała swój cel i konsekwencje. **Jej ofiarą padł ksiądz Jerzy Popiełuszko** [...]. Został wytypowany na zimno, bo jego nazwisko było głośne, cieszył się miernym i społecznym uznaniem. Bo uprowadzenie i śmierć kapłana katolickiego jest w takim kraju jak Polska wielkim wstrząsem dla całego społeczeństwa.”

Fragment mowy końcowej Jana Olszewskiego 30 I 1985 r. w procesie zabójców ks. Jerzego Popiełuszki.

---

7. „Dzisiaj naród oczekuje od nas odpowiedzi, ostatecznej odpowiedzi, na pytanie: kiedy skończy się w Polsce komunizm? Chciałbym, aby powołanie przez Wysoki Sejm tego rządu oznaczało początek końca komunizmu w naszej ojczyźnie. I dopiero z tą chwilą ostatecznego oderwania się od systemu komunistycznego uzyskamy również możliwość uwolnienia się od politycznych i moralnych skutków II wojny światowej, możliwość odrobienia skutków utraty niepodległości. Nadzieje, którymi żyli Polacy podczas tamtej wojny, zostały zdradzone i zaprzepaszczone. Dzisiaj nadszedł czas, aby te nadzieje zacząć nareszcie spełniać. Czas, aby urzeczywistnić to, o co Polacy od ponad pół wieku walczyli i za co umierali na frontach, w obozach, więzieniach, na przymusowym wygnaniu czy wychodźstwie.”

Expose Prezesów rady ministrów 1989–2019, opracowanie Joanna Marszałek-Kawa, Piotr Siemiątkowski, <https://www.marszalek.com.pl/ekspose.pdf>

PODSUMOWANIE (5 minut)

Odpowiedzcie na pytanie, jakimi wartościami w swoim życiu i działalności kierował się Jan Olszewski.

KARTA PRACY

„Czyja będzie Polska?” – działalność opozycyjna i polityczna Jana Olszewskiego

Zadanie I. (możliwa praca w grupach) (15 minut)

1. Na podstawie podanych tekstów, wymień, jakie tradycje niepodległościowe i wydarzenia historyczne kształtowały losy rodziny Jana Olszewskiego. (Załącznik nr 1) Teksty autorstwa Justyny Błażejowskiej.
2. Następnie zastanów się i zapisz wnioski, w jaki sposób mogło to wpłynąć na poglądy i wychowanie przyszłego premiera. (Załącznik nr 2)

Załącznik nr 1

Fragment 1.

„Wyrastałem przed wojną w specyficznej atmosferze. Dziadek Seweryn Olszewski był gajowym w lasach [...] w pobliżu Okuniewa. Pamiętał z okresu dzieciństwa podróż z matką do tzw. partii powstańczej¹ [...] kwaterującej gdzieś w leśnej głuszy.”

¹ partia powstańcza – oddział walczący w powstaniu styczniowym (1863-1864); był to zryw niepodległościowy przeciwko rosyjskiemu zaborcy, a walki miały charakter wojny partyzanckiej

Fragment 2.

„Ojciec przyszłego premiera Ferdynand przybył do Warszawy jako młody chłopak na początku XX w. [...] 13 listopada 1904 r. wziął udział w słynnej manifestacji patriotycznej na pl. Grzybowskim, zakończonej zbrojnym oporem wobec „sił porządkowych” zaborcy. W bezpośrednim starciu z jeźdźcem czerkieskim cudem uniknął najgorszego... [...] Po upadku rewolucji 1905 r.2 Ferdynand z obawy przed represjami zdecydował się na zaciąg do rosyjskiego wojska. [...] Jesienią 1918 r. powrócił do ojczyzny, odzyskującej niepodległość po stu dwudziestu trzech latach niewoli. Wstąpił do Straży Kolejowej i uczestniczył w rozbrajaniu Niemców na ulicach Warszawy.”

² rewolucja 1905 r. – strajki i wystąpienia o charakterze niepodległościowym przeciwko zaborcom i w obronie praw robotniczych

Fragment 3.

„Matka Jana Jadwiga [...] należała do rodziny o jeszcze większych tradycjach kolejarskich. Do historii przeszedł jej brat stryjeczny Stefan Okrzeja, członek Organizacji Bojowej Polskiej Partii Socjalistycznej, stracony 21 lipca 1905 r. na stokach Cytadeli za udział w nieudanym zamachu na szefa policji carskiej w Warszawie.”

Fragment 4.

„Już w pierwszych dniach poległ por. Stefan Okrzeja (porucznik-pilot Stefan Okrzeja był drugim bratem stryjecznym matki Jana Olszewskiego), który bronił nieba nad stolicą. Na skutek bombardowań ogień strawił znaczne fragmenty stojącego na Bródnie rodzinnego domu.

Mimo wszystko niemal od razu znalazła tam siedzibę organizacja oficjalnie zajmująca się pomocą charytatywną w okresie okupacji, funkcjonująca pod nazwą Stołeczny Komitet Samopomocy Społecznej, a później: Rada Główna Opiekuńcza. Działał też lokal konspiracyjny Służby Zwycięstwu Polski, następnie Związku Walki Zbrojnej i Armii Krajowej.”

Fragment 5.

„Dwaj bracia ojca brali udział w Powstaniu Warszawskim. Jeden został inwalidą, stracił rękę. Drugi wprawdzie przeżył, ale pochował syna. Poległo moich [...] trzech ciotecznych braci [...]. Śmierć poniósł także syn stryja. Z kolei inny z ciotecznych braci jeszcze w 1943 r. zginął rozstrzelany na Pawiaku.”

Fragment 6.

„W 1944 r. na tereny Rzeczypospolitej po raz drugi od 17 września 1939 r. wchodzą sowieccy »wyzwoliciele«. Przy pomocy masowego terroru wprowadzają rządy komunistów. Jan nie ma złudzeń, że następuje nowa okupacja. Świadczą o tym aresztowania wśród znanej mu starszej młodzieży związanej z Armią Krajową, jak i losy stryja Remigiusza – dowódcy placówki AK w Okuniewie, który trafia do obozu NKWD w Rembertowie i wkrótce umiera w transporcie na Syberię.”

Członkowie rodziny	Wydarzenia
Dziadek:	
Ojciec:	
Stefan Okrzeja, bojowiec PPS, brat stryjeczny matki:	
Porucznik - pilot Stefan Okrzeja, drugi brat stryjeczny matki:	
Rodzice:	

Bracia ojca:	
Cioteczni bracia:	
Stryj Remigiusz:	
Wspólne cechy i tradycje niepodległościowe w rodzinie Jana Olszewskiego:	

W jaki sposób rodzinne tradycje niepodległościowe i wydarzenia historyczne mogły wpłynąć na wychowanie, poglądy i działalność przyszłego premiera Jana Olszewskiego?

.....

.....

.....

.....

Zadanie II. (praca w grupach) (20 minut)

Polecenie do pracy w grupach:

1. **Przeczytajcie wszystkie informacje o wydarzeniach i postaciach z historii Polski lat 1957-1989. Zastanówcie się co je łączy. (Załącznik nr 2)**
2. **Wybierzcie informację pasującą do otrzymanego fragmentu wspomnień i wypowiedzi Jana Olszewskiego. (Załącznik nr 3)**

Teksty, jeśli nie zaznaczono inaczej pochodzą z: J. Błażejowska, *Jan Olszewski*, seria Bohaterowie Niepodległej, IPN, 2021, J. Błażejowska, *Ta historia wciąż trwa. Wspomnienia Jana Olszewskiego*, Wydawnictwo Zysk i S-ka, IPN, Poznań 2019 oraz *Prosto w oczy. Z Janem Olszewskim rozmawia Ewa Polak-Pańkiewicz*, Inicjatywa Wydawnicza „Ad Astra”, Warszawa 1997.

3. **Napiszcie, jaką rolę odegrał Jan Olszewski w opisywanych wydarzeniach.**
4. **Zaprezentujcie wyniki swojej pracy zgodnie z chronologią prezentowanych wydarzeń. W tym celu przed prezentacją uzupełnicie zapis wydarzeń na osi czasu.**

Załącznik nr 2

„**Po prostu**” – polskie czasopismo wydawane w Warszawie od 1 lipca 1947 do 2 października 1957 roku. Od 1955 r. „Po prostu” ukazywało się jako „Tygodnik studentów i młodej inteligencji”, angażując się w ruch na rzecz reform ustrojowych i demokratyzacji systemu komunistycznego w Polsce. Zostało zlikwidowane przez władze we wrześniu 1957, co na początku października wywołało w Warszawie trwające pięć dni protesty studenckie i manifestacje uliczne, stłumione przez Zmotoryzowane Odwoły Milicji Obywatelskiej (ZOMO). Zespół redakcyjny oskarżono m.in. o negację komunistycznej rzeczywistości, przedstawianie w fałszywym świetle rzeczywistości kraju oraz zwątpienie w sens rozwoju socjalizmu.

KOR – Komitet Obrony Robotników; powstał, by udzielać pomocy ludziom brutalnie represjonowanym przez władze po robotniczych protestach w czerwcu 1976 r. przede wszystkim w Radomiu, Ursusie, Płocku. Protesty i strajki nastąpiły po ogłoszeniu przez rząd drastycznych podwyżek cen urzędowych na niektóre artykuły konsumpcyjne. Pomoc KOR-u polegała na zbiorce pieniędzy dla osób pozbawionych pracy i członków ich rodzin, koordynowaniu wszelkiego rodzaju pomocy (m.in. adwokackiej i lekarskiej) dla osób represjonowanych.

„**Solidarność**” – Niezależny Samorządny Związek Zawodowy „Solidarność”; ogólnopolski związek zawodowy powstały w 1980 r. dla obrony praw pracowniczych, do 1989 również jeden z głównych organizatorów działań opozycyjnych przeciw rządowi Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i komunizmowi.

Ksiądz Jerzy Popiełuszko – nazywany kapłanem „Solidarności”, po wprowadzeniu stanu wojennego odprawiał msze za ojczyznę, w których otwarcie krytykował komunistyczne władze, prowadził też pogrzeb śmiertelnie pobitego przez milicjantów Grzegorza Przemyka. Organizował liczne działania charytatywne, wspomagał ludzi prześladowanych i skrzywdzonych. Uczestniczył w procesach tych, którzy byli aresztowani za przeciwstawianie się prawu stanu wojennego. Organizował rozdział darów, które były przywożone z zagranicy. Działalność ks. Jerzego Popiełuszki ówczesne władze PRL uznały za krytykę i sprzeciw wobec

systemu komunistycznego. Został porwany 19 października 1984 r. i brutalnie zamordowany przez funkcjonariuszy Służby Bezpieczeństwa.

Wybory parlamentarne w Polsce w 1991 r. – odbyły się 27 października i były to pierwsze w Polsce po II wojnie światowej całkowicie wolne wybory parlamentarne. Poprzednie wybory w 1989 r. były wynikiem obrad Okrągłego Stołu, czyli porozumienia strony rządowej i opozycji. Były to tzw. wybory kontraktowe, bo opozycja mogła rywalizować z komunistami o 35% miejsc w Sejmie i wszystkie fotele w Senacie. Jan Olszewski zdecydował się na start dopiero w następnych, zupełnie wolnych wyborach w 1991 r. i otrzymał w grudniu misję tworzenia rządu na stanowisku premiera.

Załącznik 3

Teksty źródłowe do pracy w grupach

1. „Moja **współpraca z »Po Prostu«** wynikała z przekonania, że trzeba próbować działać. Popierać jak najbardziej powstające we wszystkich dziedzinach życia niezależne inicjatywy.”

„Tę krzywdę trzeba jak najszybciej naprawić, trzeba dokonać moralnej rehabilitacji wielkiej części ludzi naszego pokolenia, byłych żołnierzy AK. Trzeba przywrócić jasność i jednoznaczność oceny moralnej ich okupacyjnej przeszłości.”

J. Ambroziewicz, W. Namiotkiewicz, J. Olszewski, *Na spotkanie ludziom z AK, »Po Prostu«*, nr 11 (11.03.1956 r.)

-
2. „Uczestniczyłem w dziesiątkach, może setkach procesów działaczy **»Solidarności«** na terenie całego kraju.[...] Solidaryzując się z oskarżonymi występowałem nie tylko jako obrońca, ale jako oskarżyciel systemu.”

„Nie wiedziałem, kogo będę bronić personalnie. Generalnie założyłem, że [...] na moją pomoc zasługuje każdy prześladowany represją ze strony systemu komunistycznego z powodu swojej publicznej aktywności. [...] W tego rodzaju sprawach nie przyjmowałem żadnych wynagrodzeń.”

-
3. „Rzeczywiście uznałem, że to może być zupełnie przełomowy moment. Przechodzimy ze zjawiska środowiskowo marginalnego, to znaczy z opozycji intelektualno-inteligenckiej, na pierwszą próbę tworzenia masowego ruchu oporu. [...]

Uważałem, że niezależnie od wszystkiego trzeba zaryzykować. [...] Represje stosowane wobec robotników nie mogły zostać podjęte w stosunku do ludzi ze świecznika. [...] Przyjęliśmy założenie, że **adwokaci, którzy bronią, nie mogą być członkami KOR-u** [...] my mamy przede wszystkim osłaniać robotników i pomagać im na sali sądowej.”

4. „Przyjmowaliśmy zgłaszających się przedstawicieli załóg. Zaopatrywaliśmy ich w projekty przygotowywanych statutów, przedstawialiśmy im podstawową wiedzę dotyczącą działań organizacyjnych.”

„Mamy podstawy do obaw, [...] że może zostać podjęta próba niedopuszczenia do legalizacji tych związków, które są słabsze, które nie mają tak jak związki Gdańska, Szczecina czy Śląska ciężko wywalczonej strajkiem pozycji. [...]

To jest wniosek zarządu Niezależnych Samorządnych Związków Zawodowych Mazowsza, że do rejestracji winniśmy się zgłosić jako jedna ogólnopolska struktura.”

Fragment przemówienia Jana Olszewskiego w Gdańsku 17 IX 1980 r. na krajowym zjeździe delegatów robotniczych.

---

5. **„To był przełomowy dzień w tworzeniu się »Solidarności«** [...] Gdyby wtedy zapadła inna decyzja [...] historia Polski mogłaby się potoczyć inaczej.”

W. Dudkiewicz, Szybkie dojrzewanie, „Tygodnik Solidarność”, nr 40 z 1.10.2010 r.

---

6. „Mechanika prowokacji w prowokacji miała swój cel i konsekwencje. **Jej ofiarą padł ksiądz Jerzy Popiełuszko** [...]. Został wytypowany na zimno, bo jego nazwisko było głośne, cieszył się mirom i społecznym uznaniem. Bo uprowadzenie i śmierć kapłana katolickiego jest w takim kraju jak Polska wielkim wstrząsem dla całego społeczeństwa.”

Fragment mowy końcowej Jana Olszewskiego 30 I 1985 r. w procesie zabójców ks. Jerzego Popiełuszki.

---

7. „Dzisiaj naród oczekuje od nas odpowiedzi, ostatecznej odpowiedzi, na pytanie: kiedy skończy się w Polsce komunizm? Chciałbym, aby powołanie przez Wysoki Sejm tego rządu oznaczało początek końca komunizmu w naszej ojczyźnie. I dopiero z tą chwilą ostatecznego oderwania się od systemu komunistycznego uzyskamy również możliwość uwolnienia się od politycznych i moralnych skutków II wojny światowej, możliwość odrobienia skutków utraty niepodległości. Nadzieje, którymi żyli Polacy podczas tamtej wojny, zostały zdradzone i zaprzepaszczone. Dzisiaj nadszedł czas, aby te nadzieje zacząć nareszcie spełniać. Czas, aby urzeczywistnić to, o co Polacy od ponad pół wieku walczyli i za co umierali na frontach, w obozach, więzieniach, na przymusowym wygnaniu czy wychodźstwie.”

Expose Prezesów rady ministrów 1989–2019, opracowanie Joanna Marszałek-Kawa, Piotr Siemiątkowski, <https://www.marszalek.com.pl/ekspose.pdf>

Projekt finansowany ze środków Kancelarii Prezesa Rady Ministrów w ramach konkursu Polonia i Polacy za Granicą 2023.

Publikacja powstała we współpracy z Fundacją Archiwum Jana Olszewskiego w ramach kampanii informacyjno-edukacyjnej: Jan Olszewski – patron Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie”.

Publikacja wyraża jedynie poglądy autora/rów i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Kancelarii Prezesa Rady Ministrów.